

Vyrovnávanie sa s nedemokratickou minulosťou

Mgr. Patrik Dubovský, PhD.

10. december 2021

10:30

MS Teams
kód: vyr0k5y

Všeobecná deklarácia ľudských práv - VDL'P

Prijatá na Valnom zhromaždení Organizácie
spojených národov (OSN)

10. decembra 1948

v New Yorku (USA)

Nedemokratické a totalitné režimy

- sovietsky komunizmus (bolševizmus) 1917 – 1989
- nemecký národný socializmus (nacizmus) 1933 – 1945
- pronacistický ľudácky režim na Slovensku 1939 – 1945
- komunizmus v Československu 1947/48 – 1989
- Horthyho autoritársky režim v Maďarsku 1938
- čínsky maoizmus 1949- 1976
- taliansky, chorvátsky, japonský fašizmus
- Kuba, severná Kórea, Bielorusko, Laos, Vietnam
- Barma, Španielsko, Portugalsko, Argentína, Bulharsko, Rumunsko, Albánsko, Nórsko...

Porušovanie ľudských práv nacizmom/ fašizmom v Československu

- Mníchovská dohoda 30.9.1938 – okupácia časti ČSR nacistickým Nemeckom
- 1. a 2. Viedenská arbitráž – odtrhnutie časti Slovenska v prospech Maďarska
- rozbitie ČSR 14. a 15. marca 1939 pod tlakom nacistického Nemecka a Hitlera
- Prijatie tzv. židovského kódexu v Slov. republike, 1941
- Deportácie židov zo Slovenska do vyvražďovacích koncentračných táborov – 1942, 1945: spolu vyše 71.000 deportovaných a teror Hlinkovej gardy (HG)
- Útočná vojna SR proti Poľsku a bolševickému ZSSR
- Väznenie politických oponentov ľudáckeho režimu
- Boje proti povstalcom v SNP, 1944
- Nasadenie Pohotovostných oddielov HG proti SNP
- Likvidácia účastníkov SNP, 1944 – 45: 5000 obetí

Porušovanie ľudských práv komunizmom v (Česko)Slovensku 1945/48 - 1989

- Odvlečenie občanov ČSR do sovietskych otrockých táborov GULAG: vyše 7.000, 530 zahynulo
- Likvidácia politických oponentov, členov západného odboja
- tzv. znárodnenie – likvidácia súkromného vlastníctva
- Likvidácia súkromných roľníkov a veľkostatkárov
- Menová reforma – krádež úspor obyvateľstva
- Politické procesy: Slovensko: 71.000 odsúdených na vyše 83.000 rokov väzenia a 5 doživotí
- Likvidácia cirkví (Gr.-kat. de iure), reholí, bohosloveckých fakúlt, kriminalizácia a väznenie kňazov, biskupov, veriacich
- Zabíjanie utečencov na hraniciach: 400 obetí, 600 vojakov
- Politické popravy: 250 obetí, z toho 49 na Slovensku
- Zahynuli v pracovných lágroch: vyše 500 obetí
- Zahynuli vo väzeniach, vyšetrovaniach: vyše 8.000 ľudí
- Obete invázie a okupácie ČSR 1968 – 1989: 425 ľudí

Hlavné kategórie procesu vyrovnania sa s totalitou

1. Inštitúty totalitného režimu

2. Vykonávatelia perzekúcií (vinníci)

3. Obete a hrdinovia zápasu
s totalitnými režimami

4. Navodenie možnej spravodlivosti

Inštitúty, vinníci a obeť nacistického režimu na Slovensku

- Moc jednej politickej strany: HSL'S/SNJ
- Hlinkova garda (HG): polovojenské jednotky
- Pohotovostné oddiely HG
- Ústredie štátnej bezpečnosti – tajná polícia
- Slovenská armáda
- Pracovné tábory pre oponentov a Židov (Sereď, Nováky, Ústie...)
- Prítomnosť Gestapa, vojsk nacistického Nemecka
- Protižidovské a iné totalitné zákony
- Holokaust Židov a Rómov (vyše 71.000 obetí)
- Arizácie židovského majetku

Inštitúty, vinníci a obeť komunistického režimu na Slovensku

- Totalitná moc jednej politickej strany KSČ (KSS)
- Štátna bezpečnosť (ŠtB): tajná polícia režimu
- Tajní spolupracovníci ŠtB: 15.000 na Slovensku
- Tzv. Ľudové milície: ozbrojené jednotky režimu
- Pohraničná stráž (PS): ozbrojené jednotky na hranici, tzv. „železnej opony“
- Československá ľudová armáda
- Vojská ministerstva vnútra – elitné jednotky
- Totalitná legislatíva, justícia a väzenstvo
- Oponenti a obeť režimu v armáde, PS, ŠtB, väzenstva, okupácie 1968, tzv. normalizácie, čistiek

Inštitucionálny proces vyrovnania sa

- Zrušenie článku Ústavy ČSSR/SSR o vedúcej úlohe KSČ v spoločnosti
- Slobodné voľby
- Vznik pluralitného politického systému
- Odstránenie kontrol na hraniciach
- Zrušenie cenzúry a štátneho dozoru nad tlačou
- Obnovenie majetkových vlastníckych práv
- Vznik nezávislých spoločenských organizácií
- Štátne orgány agendy ľudských práv
- Členstvo v demokratických medzinárodných organizáciách

Vyrovnanie sa s vykonávateľmi perzekúcií (vinníkmi)

- Zrušenie Štátnej bezpečnosti (ŠtB)
- Zrušenie spolupráce s KGB
- Zrušenie tzv. ľudových milícií
- Lustrácie kandidátov do volieb
- Súdne procesy s pohlavármi režimu a vykonávateľmi represíí
- Zníženie výsluhových dôchodkov príslušníkov ŠtB
-

Satisfakcie obetiam a účastníkom zápasu s totalitami

- Organizácie politických väzňov
- Obnovenie cirkevných štruktúr
- Zánik kolaborantských politických strán
- Zrušenie tzv. ľudových milícií
- Úrad pre dokumentáciu a vyšetrovanie zločinov komunizmu
- Vyšetrovacie komisie
- Odškodnenie obetí a ocenenie hrdinov zápasu s totalitnými režimami
- Zverejnenie spisov prenasledovaných osôb
- Zriaďovanie pamäťových inštitúcií

Navodenie možnej spravodlivosti

- Zákony pre navodenie spravodlivosti v SR
- Medzinárodné právne normy
- Odškodňovacie mechanizmy obetiam
- Ocenenia účastníkom zápasu s totalitnými režimami
- Ospravedlnenia sa obetiam totalít
- Zákaz činnosti niektorých post-totalitných inštitúcií
- Trestné postihy vykonávateľov perzekúcií

Čo sa (zatiaľ) nepodarilo v procese vyrovnávania sa s totalitami?

- Pretrvávanie prvkov totalít vo verejnom priestore
- Nedostatočné odškodnenie a zabezpečenie obetí
- Pretrvávanie bývalých členov KSČ a ŠtB vo verejných funkciách
- Pretrvávajúci antisemitizmus, rasizmus, neokomunizmus, nacionalizmus
- Nedostatočné postihovanie prejavov sympatií k totalitám
- Nedostatočné zastúpenie informácií a interpretácií o totalitách v učebniciach
- Nepotrestané zločiny komunizmu

Čo už funguje v procese vyrovnávania sa

- Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
- Splnomocnenci vlády SR pre menšiny, Rómov...
- Výbor NR SR pre ľudské práva a národnosti
- Ústav pamäti národa
- Ľudsko-právne neziskové organizácie
- Organizácie politických väzňov
- Medzinárodné siete a platformy
- Múzeá – SNP, holokaustu, Dukla
- Pamätníky: Obetiam komunizmu, Brána slobody, hrdinom zápasu s totalitami
- Audio-vizuálna a filmová tvorba: STV, SRO, ÚPN
- Vydávanie odbornej a memoárovej literatúry

Patrik Dubovský

Ján Langoš

Od samizdatov a VPN
k dokumentom ŠtB a ÚPN

EDÍCIA
MONOGRAFIE

Ako príklad
činnosti ÚPN:
nová publikácia o
zakladateľovi
Ústavu pamäti
národa Jánovi
Langošovi a o
období zápasu s
tzv. normalizáciou
a procese
vyrovnávania sa
s komunizmom
na Slovensku

Od samizdatov a VPN
k dokumentom ŠtB a ÚPN

Ján Langoš

Patrik Dubovský

